

AZRA HODŽIĆ-ČAVKIĆ

TAUTOLOŠKE FRAZEOSHEME U BOSANSKOME JEZIKU. OPIS STANDARDNOJEZIČKIH I DIJALEKATSKIH FRAZEOSHEMA NA KORPUSU *SANDŽAČKOGA FRAZEOLOŠKOG* *RJEČNIKA ABDULAHA MUŠOVIĆA*

Sažetak: U radu se raspravlja o različitim kategorijama frazeosHEMA koje semantika prepoznaje kao jedinice koje su tautološke prirode. Naime, ponavljanje smisla nije rijetka pojava u bosanskome jeziku. Naročito ako se zna da je staroosmanski (turski) jezik imao veoma jak utjecaj na razvitak određenog fonda leksema u bosanskome jeziku, kao i to da se pojava redupliciranja smisla vrlo često susreće u turskome jeziku u cilju pojačavanja značenja. U ovdašnjim lingvistikama ova pojava proučavala se nekoliko puta (Ivić 1995, Menac 2007, Babić 2002, Marković 2009), ali se uglavnom istraživanja zadržavaju na pridjevskim sintagmama tipa *go golcat*, *jedan jedincat*, *pun puncat* i sl. u kojima prepoznajemo udvajanje ne samo smisla nego i korijenskih morfema, ukoliko se na te sintagme gleda s tvorbene strane. Kad je riječ o frazemima s višim nivoom desemantizacije, koji su djelomično bili predmetom razmatranja pojedinih radova, ova je pojava također prisutna i u ovim jezičkim jedinicama. Korpus istraživanja ovoga rada su frazemi *Sandžačkog frazeološkog rječnika* Abdulaha Mušovića, koji je u februaru 2016. godine izdala Biblioteka "Dositej Obradović" u Novom Pazaru. Cilj ovoga rada jeste ispitati motiviranost takvih jedinica, opis njihovih osobina kao i njihovo sistematiziranje.

Ključne riječi: tautologija, frazeologija, tautološke frazeosHEMA, unutrašnja dopuna, unutrašnji dodatak, elativ, bosanski jezik.

1. Uvodne napomene

Jezičke jedinice koje se odlikuju tautološkom semantikom okupljaju primjere poput sintagmi tipa *go golcat* u kojima je ponavljanje smisla motivirano željom da se dodatno intenzivira značenje pridjeva iz razloga što su takvi pridjevi (*go*), iz perspektive semantike, primjeri tzv. apsolutnih superlativa, odnosno riječ je o pridjevima koji označavaju najviši stepen posjedovanja određene osobine bez poređenja. Da bi se dodatno istakao najviši stepen posjedovanja bez poređenja s drugim predmetima kao što je to slučaj u primjerima relativnih superlativa za koje je potrebno najmanje tri predmeta, jezik je osmislio ovakve i slične modele. Ovakve jezičke jedinice, i prema tvorbenim principima i prema značenju, odlikuju se ponavljanjem. Ta vrsta tautologije ne samo da je očigledna u navedenim primjerima nego je prisutna i u jezičkim jedinicama koje su doživjele viši nivo desemantizacije, kakve su frazemi, a koje razumijevamo u transponiranom značenju.

Tautologija je, prema tumačenjima iz logike, uvijek istinita tvrdnja čiji predikat govori isto što i subjekt, te se prikazuje formulom $A = A$, kao, naprimjer, u rečenici: *Dug je dug*. Prema tumačenjima retoričara, tautologija je ponavljanje iste tvrdnje drugim riječima bez posebnog argumenta, kao, naprimjer, u rečenici: *Bosna i Hercegovina je evropska zemlja*.

Tautologija je odnos, gledano s jezičke tačke gledišta, koji se temelji na sinonimiji, tj. u istome se iskazu pojavljuju relativni sinonimi, kao, naprimjer, *lijep* i *krasan*. U takvom su odnosu komponente izostavljive iz prostog razloga što svaka od njih znači isto što i cijeli izraz. Obično se za takve jedinice tvrdi da su iz vanjskih razloga sastavljene iz istovrsnih komponenti kako bi se istaklo značenje. Maretić (1931: 581) za tautologiju tvrdi da "(...) nastaje kad se ista misao više nego jedan put izreče". Prema Simeonu (1969: 595) tautologija jest "istorječje", odnosno "ista misao izrečena u dvije rečenice ili isti pojam u dvije riječi; redundantna konstrukcija koja se sastoji od dvije ili više

riječi od kojih svaka izražava isti pojam; prikazivanje neke činjenice ili stanja pomoću dvije sinonimne riječi”. Wittgenstein smatra kako tautologija dopušta svako moguće stanje stvari.

Kad je riječ o frazeološkim tautološkim spojevima, one se kod govornika uopće ne tretiraju kao višekomponentni spojevi, što je odlika frazeoloških jedinica općenito, ali je proces desemantizacije nešto drukčiji nego kod drugih frazeoloških jedinica. Desemantizacija nije na najvišem nivou i vrlo često zadržava vezu s denotativnim značenjem. Simeon (1969: 62) navodi sljedeće primjere tautoloških frazeoshema: *na sliku i priliku, tuga i žalost, jad i čemer, čast i poštenje, strah i trepet, bez kraja i konca*. “Članovi frazeološkoga para (...) imaju posve isto denotatsko značenje, a međusobno se mogu razlikovati samo po ekspresivnoj i/ili stilskoj konotaciji: povuci-potegni; nema (nije) ni kraja ni konca; huka i buka; kao što je (kako je) red i običaj; bruka i sramota; vratiti milo za drago” (Melvinger 1983/1984: 31). Marković (2011: 24) pretpostavlja da su u vrijeme 16. i 17. stoljeća govornici primorskih gradova, čiji su predstavnici u književnosti Marin Držić, Andrija Vitaljić i dr., uz pridjev kojim žele nešto opisati, počeli dodavati sinonim u namjeri pojačavanja značenja. Prema njenome mišljenju, kada je jedan od tih sinonima postao pridjev krcat (npr. pun krcat), ostali su pridjevi od njega, vrlo vjerovatno, počeli preuzimati sufiks -at (npr. pun puncat), a analogijom se takva tvorba prenijela na slične pridjeve (oni koji završavaju na sonant: nov novcat, sam samcat i sl.). Ivić (1995: 327–330) ukazuje na mogućnost utjecaja turskoga jezika na ovakve sintagme u trenutku kada se ova pojava s juga proširila na sjeverne krajeve koji su u tom periodu bili pod snažnim viševjekovnim utjecajem turskoga jezika. U savremenom turskom jeziku pojavljuju se konstrukcije tipa *yeşil yeşil* u značenju *najzeleniji* u kojima nalazimo udvajanje tvorbenih modela u potpunosti. Vremenom su tvorbeni modeli prepoznati u bosanskom jeziku -cat i njegove inačice proširile i na dvosložne pridjeve, te su zabilježeni primjeri poput *jedan jedincat, mrtav mrtavcat, pijan pjancat, zelen zelencat, puka pukcata, čist čistacat, isti istacati, sit sitacat, žut žutacat, svako svakijato* (Marković 2011: 24).

2. Terminološka rješenja

U lingvističkim leksikonima i rječnicima te u ovdašnjim lingvističkim rješenjima apsolutni je superlativ sinonim *elativ* (Srpskohrvatski jezik 1972: 83, Gabrić-Bagarić 2007, Simeon I. 1969: 296) i *amplifikativu* (Simeon I. 1969: 296). Stjepan Babić primjerima *pun punctat* i *prepun* daje dvočlani naziv *pojačajni pridjevi* (Babić 2002: 500). Ranko Matasović primjere tipa *pun punctat* naziva redupliciranim pridjevima, dodavši da “taj naziv možda nije najsretniji” (Matasović 2006: 1). Marković (2011: 25) navodi da se u frazeologiji pridjevske sintagme tipa *go golcat* nazivaju *tautološkim frazeoshemama*, koji je manje-više preuzet iz ruske frazeologije za sličnu pojavu (drugi su nazivi: frazeologizirane konstrukcije, sintaktički frazeologizmi, tipološke frazeologizirane tvorbe) (Menac 2007: 42). *Temeljni lingvistički pojmovi* Roberta L. Traska ne bilježe pojmove tautologija, tautološke frazeosheme i elativ. Također, ni Dejvid Kristal se u *Kembričkoj enciklopediji jezika* posebno ne bavi ovom jezičkom pojavom i ovim terminima.

Iako, istina, termin *tautološke frazeosheme* nije zaživio u lingvističkoj literaturi na ovim prostorima, već dominira termin *elativ*, ovaj će se rad koristiti upravo terminom *tautološke frazeosheme* iz jednog jednostavnog razloga: *elativ* se koristi za primjere tautologije poput *prepun* i *pun punctat*. Sam korpus istraživanja su frazemi iz frazeoloških rječnika i priručnika s frazeološkom građom. Korpus je pokazao nekoliko kategorija frazema koji su objedinjeni tautologijom, među kojima također postoje primjeri kao što su *pun punctat*, npr. *mrčo mrčni* i *futane futni* koje nazivamo elativima, kao što slijedi u tekstu, ali se u korpusu također pojavljuju frazemi tipa *ni sesa ni avaza* (u značenju *bezglasno*) koji terminom *elativ* nisu dovoljno precizno definirani. Iz tog se razloga odlučujemo za termin *tautološke frazeosheme* smatrajući ga hiperonimom terminu *elativ*.

3. Korpus istraživanja

Centralna jedinica koja je poslužila kao izvor za istraživanje jeste rječnik frazema *Sandžački frazeološki rječnik* Abdulaha Mušovića koji je u februaru 2016. godine izdala Biblioteka “Dositej Obradović” u Novom Pazaru. Dževad Jahić ovaj izvor u predgovoru *Sandžačkom frazeološkom rječniku* kvalificira i prvim regionalnim frazeološkim rječnikom iz razloga što je sastavljen od frazema iz standardnoga jezika, ali u njegov sastav ulaze i frazemi koji su specifičnost sandžačkoga dijalekta.

Kontrolni rječnici, priručnici s frazeološkom građom i radovi koji su služili za utvrđivanje pozicije frazema kao standardnoga ili dijalekatskog bili su: *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika* Josipa Matešića (1982), *Frazeološki adverbijali na materijalu ruskog i srpskog jezika* Abdulaha Mušovića (1997), *Frazeologija bosanskoga jezika* Ilijasa Tanovića (2002), *Somatske frazeološke jedinice za izražavanje emocija i njihova sintaksička funkcija* Abdulaha Mušovića (2002), *Rječnik sarajevskog žargona* Narcisa Saračevića (2003), *Nad turskim i bosanskim frazikonom* Amine Šiljak-Jesenković (2003), *Budi nešto da ne budeš ništa* Ismeta Rebronje i Medise Kolaković (2004), *Rječnik bosanskoga jezika* koautora Halilović – Palić – Šehović (2010), *Bosanski frazeološki rječnik* Zrinke Ćoralić i Senije Midžić iz 2012. godine, *Kao frazeološki rječnik* Alise Mahmutović također izdat 2012, *Sandžački rječnik* koautora Džavida Begovića i Šefke Begović-Ličina (2012), rad Abdulaha Mušovića “*Frazeološki rječnik sandžačkih govora i bogatstvo dijalekatske baze jezika Bošnjaka u Crnoj Gori*” iz zbornika radova s naučnog skupa *Jezik Bošnjaka u Crnoj Gori*, *Hrvatski frazeološki rječnik* koautora Menac – Fink Arsović – Venturin iz 2014. godine.

Korpus je pokazao da je u većini slučajeva riječ o dijalekatskim frazemima koji djelomično nalaze potvrdu i u *Sandžačkom rječniku* koautora Džavida Begovića i Šefke Begović-Ličina, kao i u priručnicima s frazeološkom građom Abdulaha Mušovića *Frazeološki adverbijali*

na materijalu ruskog i srpskog jezika, *Somatske frazeološke jedinice za izražavanje emocija i njihova sintaksička funkcija* i radu "Frazeološki rječnik sandžačkih govora i bogatstvo dijalekatske baze jezika Bošnjaka u Crnoj Gori" iz zbornika radova sa naučnog skupa *Jezik Bošnjaka u Crnoj Gori* održanog u Podgorici 30. 3. 2013. godine. Međutim, to nije slučaj sa svim primjerima ekscerpiranim iz ovoga rječnika. Određeni broj, o čemu će biti riječi, potvrđen je i rječnicima standardnoga bosanskog jezika.

Kako je Rječnikom navedeno, frazemi koji su objedinjeni osobinom ponavljanja smisla, a koje nazivamo tautološkim frazeoshemama, su:

1. *agovati i begovati* u značenju *bogato i lagodno živjeti* (Mušović 2016: 24)
2. *ako Bog da, inšallah¹* u značenju *uz božiju pomoć* (Mušović 2016: 44)
3. *Bogu šućur, elhamdulillah²* u značenju *hvala Bogu* (Mušović 2016: 47)
4. *čudna mi čuda* u značenju *ništa neobično* (Mušović 2016: 84)
5. *čudom se čuditi* u značenju *veoma se čuditi, zaprepastiti se, zapanjiti se* (Mušović 2016: 84)
6. *ne može se čudom načuditi* u značenju *zapanjen je, van sebe je* (Mušović 2016: 85)
7. *bez ikakvog ćara i šićara* u značenju *bez posebne koristi* (Mušović 2016: 87)
8. *ići za ćarom i šićarom* u značenju *zarađivati trgovinom* (Mušović 2016: 87)

¹ U Rječniku je ovaj frazem naveden kao *ako Bog da* u tom značenju. Međutim, jezička je praksa u razgovornome stilu pokazala da se ovaj frazem smisleno ponavlja u svojoj inačici na arapskome jeziku, te da nije rijetkost čuti ovaj frazem u formi *ako Bog da, inšallah*.

² Za frazem *Bogu šućur* vrijedi isto što i za frazem *ako Bog da, inšallah*. Međutim, primjetno je da se ovaj frazem u tautološkoj formi (*Bogu šućur, elhamdulillah*) rjeđe upotrebljava od navedenog *ako Bog da, inšallah*.

9. *dane i dane* u značenju *predugo, mnogo vremena* (Mušović 2016: 96)
10. *dan-danas; dan danih; dan danji* u značenju *još uvijek* (Mušović 2016: 97)
11. *danas danile* u značenju *još uvijek* (Mušović 2016: 100)
12. *davno i davno* u značenju *veoma davno, nepovratno* (Mušović 2016: 102)
13. *deverati dever* u značenju *veoma se mučiti* (Mušović 2016: 104)
14. *futane futni* u značenju opomene: *jadniče* (Mušović 2016: 153)
15. *godine i godine* u značenju *veoma dugo* (Mušović 2016: 181)
16. *na hair i na dobro* u značenju izraza *dobre želje* (Mušović 2016: 198)
17. *ibretom se ibretiti* u značenju *veoma jako se čuditi, gnušati se* (Mušović 2016: 216)
18. *dati izun i testir* u značenju *dozvole* (Mušović 2016: 226)
19. *jadi jadni* u značenju *veoma loše* (Mušović 2016: 228)
20. *jadi jadovi* u značenju *beznadežnosti* (Mušović 2016: 228)
21. *jado jadni* u značenju *bijednik, nevoljnik* (Mušović 2016: 231)
22. *jok i jok* u značenju *apsolutnog negiranja* (Mušović 2016: 242)
23. *krmak krmski* u značenju *nevaljac* (Mušović 2016: 293)
24. *kukati kao kukavica* u značenju *cviliti, neutješno plakati* (Mušović 2016: 304)
25. *lopov lopovski* u značenju *veliki lopov* (Mušović 2016: 316)
26. *malo-malo* u značenju *svaki čas, veoma često* (Mušović 2016: 332)
27. *mrki mrak* u značenju *veoma mračno, kasno s večeri, prerano* (Mušović 2016: 351)
28. *mrčo mrčni* u značenju izraza *upozorenja, prijekora* (Mušović 2016: 353)
29. *mučiti (crnu) muku* u značenju *biti u nekakvoj nevolji* (Mušović 2016: 358)

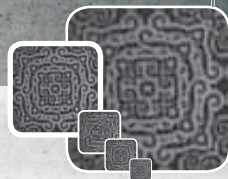
30. *nalet naletosun* u značenju kletve: *đavo da ga nosi, neka ide dođavola* (Mušović 2016: 367)
31. *nov novcat (novcijat)* u značenju *sasvim nov* (Mušović 2016: 395)
32. *prav pravcat* u značenju *savršeno prav* (Mušović 2016: 478)
33. *pun puncat (puncijat)* u značenju *sasvim pun* (Mušović 2016: 496)
34. *ni sesa ni avaza* (tur. ses: glas, zvuk) u značenju *ni traga ni glasa* (Mušović 2016: 566)
35. *šenli i veseo* (perz. šen: veseo, raspoložen) u značenju *veoma raspoložen* (Mušović 2016: 632)
36. *čemu vakat, tome i vrijeme* u značenju *vrijeme je* (Mušović 2016: 688)

4. Tautološke frazeosheme prema kategorijama

Prema kombiniranom kriteriju funkcije i tvorbenih modela na osnovu kojih nastaju ove jezičke jedinice, navedeni frazemi podijeljeni su u nekoliko grupa:

- a) adverbijalne tautološke frazeosheme,
- b) tautološke frazeosheme s unutrašnjom dopunom ili dodatkom,
- c) tautološke frazeosheme elativi,
- d) tautološke frazeosheme motivirane orijentalnom leksikom.

Adverbijalne tautološke frazeosheme podrazumijevaju one frazeme koji su objedinjeni adverbijalnom funkcijom u rečenici. S obzirom na činjenicu da je Rječnik koncipiran tako da se nakon svakog frazema nalazi i izvor koji bilježi navedeni frazem, može se govoriti o potencijalnoj funkciji frazema u rečenici. Za ovu kategoriju utvrđeno je da su u funkciji adverbijala vremena i adverbijala količine. Riječ je o frazemima: *dane i dane; dan-danas; dan danih; dan danji; danas danile; davno i davno; godine i godine; malo-malo; čemu vakat, tome i vrijeme.*

Tautološke frazeosheme s unutrašnjom dopunom ili dodatkom podrazumijevaju primjere koji su u literaturi prepoznati kao nejasni s obzirom na funkcijsku podjelu imenskih skupina na dopune i dodatke. Podsjećanja radi, prema Paliću (2010: 56–58), za definiciju argumenata bitno je troje: 1. dopune imaju predvidiv, unaprijed poznat gramatički oblik ili ograničen niz oblika; 2. svaka riječ o čijem pojavljivanju ovisi gramatičnost rečenice jeste dopuna; 3. dopune mogu biti ostvarene ili neostvarene u površinskoj rečenici. Slično kao i za razlikovanje dopuna, za dodatke je nužno znati: 1. nemaju predvidivu, unaprijed poznatu kategoriju riječi niti gramatički oblik; 2. dodaci nisu obavezni rečenični članovi i o njima ne ovisi gramatičnost rečenice; 3. pojavljivanje dodataka uz (cijele) kategorije riječi može biti onemogućeno jedino semantičkim kolokacijskim ograničenjima. U tom kontekstu, nije, naime, sasvim jasna kategorija tzv. unutrašnjih objekata kao u primjerima *živjeti svoj život*, *plakati gorke suze* i sl. “Unutrašnji objekti, tvrde neki autori (Nakajima 2006, vidi autore navedene u Baron 1971), često znače rezultate radnje izrečene glagolom ili su, kako tvrdi Diane Massam (1990) pacijenski koji su pretrpjeli promjenu stanja od nepostojanja do postojanja te su ti pacijensi i sam događaj koji izriče glagol” (Birtić – Matas Ivanković 2010: 38). Strana literatura bilježi dodatnu kvalifikaciju kao uvjet za unutrašnje objekte, kao u primjeru: *živim svoj/divlji/pustinjački život*, koja pravi distinkciju unutrašnjih od pravih objekata prijelaznih glagola. Prema rečenom, frazemi iz korpusa koji odgovaraju datom opisu su: *čudna mi čuda*; *čudom se čuditi*; *ne može se čudom načuditi*; *deverati dever*; *jadi jadovi*; *jadi jadni*; *jado jadni*; *ibretom se ibretiti*; *kukati kao kukavica*; *mučiti crnu muku*; *nalet naletosun*. Kao što je iz navedenih primjera vidljivo, riječ je o ponovljenom smislu u unutrašnjem objektu (npr. *ibretom se ibretiti*). U primjeru *čudna mi čuda* ne postoji unutrašnji objekt kao u ostalima, ali ipak dijeli najviše osobina s ovom kategorijom.

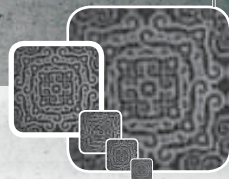
Tautološkim frazeoshemama elativima nazvane su one tautološke frazeosheme koje odgovaraju opisima pridjevskih sintagmi sastavljenih od dva člana od kojih jedan spada u kategoriju apsolutnog superlativa, ali se posjedovanje određenog svojstva dodatno ojača-

va istim pridjevom korigiranim sufiksalmom tvorbom. Takvi su frazemi: *futane futni; krmak krmaki; lopov lopovski; mrčo mrčni; mrki mrak; nov novcat; pun puncat; prav pravcat; jok i jok.*

Četvrta grupa tautoloških frazeoshema nazvane su tautološke frazeosheme motivirane orijentalnom leksikom. U njima se smisao reduplicira leksemom stranoga porijekla ili su obje lekseme stranoga porijekla i stoje u odnosu relativne sinonimije. Ova je grupa frazema ukazala na moguće porijeklo ovakvih pojava u bosanskom jeziku. Naime, iako je riječ i o leksemama arapskoga i perzijskoga jezika, s obzirom na činjenicu da je turski jezik imao presudnu ulogu u primanju i adaptiranju leksema oba jezika, veliki broj leksema koje redupliciraju smisao na ovaj način jest iz turskoga jezika koji je lekseme iz preostala dva orijentalna jezika već adaptirao prije nego što su dospjele u bosanski jezik. Već je Milka Ivić (1995) prepoznala mogućnost prenošenja istih pojava iz turskoga jezika, koje nisu rijetkost, u jezike srednjejužnoslavenskoga dijasistema. Frazemi redupliciranog smisla leksemom orijentalnoga porijekla su: *agovati i begovati; Bogu šućur, elhamdulillah; bez ikakvog čara i šićara; ići za čarom i šićarom; jok i jok; na hair i na dobro; dati izun i testir; ni sesa ni avaza; šenli i veseo.*

5. Osobine tautoloških frazeoshema prema kategorijama

Adverbijalne tautološke frazeosheme *dane i dane; dan-danas; dan danih; dan danji; danas danile; davno i davno; godine i godine, malo malo; čemu vakat, tome i vrijeme* koriste se za izražavanje temporalnosti i količine u rečenici i, kao što je to slučaj i s drugim neglagolskim jezičkim sredstvima za izražavanje temporalnosti, oni su u odnosu na glagolska sredstva periferni. Leksička kategorija vremena za razliku od gramatičke čini sistem samostalnim samo na paradigmatičkom planu, a na funkcionalno-govornom planu temporalna leksika organski spada u gramatičku kategoriju vremena (Mušović

1997: 124). S obzirom na činjenicu da je građa ekscerpirana iz rječnika a ne iz književnih djela, kao i to da se u Rječniku navodi po jedan primjer iz književnih djela ili iz razgovornog stila, može se pretpostaviti njihova reprezentativna funkcija u rečenici. Na osnovu onoga što se Rječnikom nudi, može se reći da dio ovih jedinica ima ulogu vremenskih adverbijala u klasičnom smislu (*davno i davno*), a dio njih predstavlja tzv. parametrizatore, kako navodi Mušović, jer se njima može izricati dužina trajanja, tempo proticanja, ponovljivosti, redovnosti i ograničenosti radnje iskazane glagolskom leksemom (npr., *malo malo*). Za sve parametrizatore dužina trajanja glagolske radnje karakteristična je semantička veza s glagolskom formom jer se češće upotrebljavaju imperfektivni glagoli koji označavaju veliku ili neograničenu dužinu trajanja, te frazemi koji stoje uz takav glagol označavaju neprekidnost toka radnje uprkos činjenici da postoje dvije vremenske tačke koje omeđuju glagolsku radnju (Mušović 1997: 134). Ovi se frazemi mogu nazvati polueksPLICITNIM zbog toga što se oslanjaju na značenje korijenskih morfema ili osnova komponenata. Oni ne doživljavaju visok nivo desemantizacije, ali gube svoje doslovno značenje te se uglavnom koriste kao diferencijatori radnje po intenzitetu.

Tautološke frazeosheme s unutrašnjom dopunom ili dodatkom zahitijevaju pojedinačnu elaboraciju. Riječ je o frazemima: *čudna mi čuda; čudom se čuditi; ne može se čudom načuditi; deverati dever; jadi jadovi; ibretom se ibretiti; kukati kao kukavica; mučiti crnu muku; nalet naletosun*.

Načelno govoreći, besprijedložni akuzativi javljaju u funkciji direktnoga i vrlo rijetko indirektnoga objekta te u funkciji izricanja mjere, vremena i načina (Silić – Pranjković 2005). U domaćoj se literaturi te glagolske dopune najčešće nazivaju unutrašnjim ili tautološkim objektima (npr. Brabec – Hraste – Živković 1968), a u stranoj su literaturi poznate pod nazivom srodni objekti (cognate objects, Baron 1971, Jones 1988, Felser i Wanner 2001). Međutim, unutrašnjim se objektima nazivaju istokorijenske (akuzativne imenice) uz određeni

glagol, bez obzira na to je li riječ o prijelaznome ili o neprijelaznome glagolu (npr., lov loviti, jad jadovati, bol bolovati) i istokorijenske akuzativne imenice ili imenske skupine uz neprijelazne glagole, dok se oni objekti uz prijelazne i neprijelazne glagole koji nemaju isti korijen kao i imenica nazivaju hiponimnim objektima (npr., On je ple-sao *jig.*) (Birtić – Matas Ivanković 2009: 2). Također, instrumentali istoga korijena kao i glagol prema A. Perletsvaig (1999) također se smatraju unutrašnjim objektima (npr. živjeti svojim *životom*).

Glagoli iz navedenih frazema su u *Rječniku bosanskoga jezika* koautora Halilović – Palić – Šehović okarakterizirani prijelazni i neprijelazni i to:

- a) čuditi (koga) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 144),
- b) deverati (Ø) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 177),
- c) ibretiti se (Ø) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 377),
- d) kukati (Ø) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 568),
- e) mučiti (koga) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 678).

Uprkos činjenici da se za dva glagola, *čuditi* i *mučiti*, navodi da su prijelazni, dopuna koja u primjerima frazema dolazi uz ove glagole ni po čemu semantički ne sliče onima koji se podrazumijevaju pod dopunom u besprijedložnom akuzativu uz ove glagole iz navedenog Rječnika. Naime, leksema *čudom* je u besprijedložnom instrumentalu i, prema kriteriju koji pravi distinkciju između dopune i dodatka u sličnim sintagmama, ova leksema pripada kategoriji dodataka. Kad je riječ o glagolu *mučiti* iz frazema *mučiti (crnu) muku*, dopuna je u besprijedložnom akuzativu kao i moguća dopuna iz Rječnika, međutim, po svemu sudeći, riječ je o unutrašnjem objektu iz razloga što se tvori iz iste korijenske morfeme i što se ne može zamijeniti besprijedložnim instrumenatalom iste lekseme. Frazem (mučiti *crnom mukom*) semantički ne korelira u potpunosti s frazedom *mučiti (crnu) muku* zbog toga što obavezni determinator *crnom* omogućava korelaciju s adverbom načina, tj. *crno se mučiti*, i što je, prema kategorijama dopuna i dodataka, dopuna jer je obavezni član ove tro-

člane strukture za razliku od lekseme *crnu* iz frazema *mučiti (crnu) muku* koja je dodatak uz leksemu *muku* što je u *Sandžačkom frazeološkom rječniku* i obilježeno zagrada. Ovaj frazem korespondira s još jednim frazedom iz ove grupe. Riječ je o frazemu *čudna mi čuda* u čijem slučaju status lekseme *čudna* također odgovara statusu dodatka. Frazem *jadi jadni; jadi jadovi; jado jadni* najsličniji je ovoj grupi tautoloških frazeoshema zbog statusa leksema *jadni i jadovi* kao dodatka.

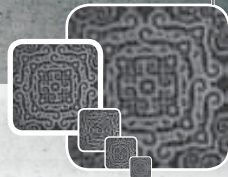
Glagolske lekseme *ibretiti se* i *deverati* navedene su kao neprijelazne i one su primjeri klasičnog unutrašnjeg objekta koji podrazumijeva ponovljenu korijensku morfemu (dakle, ponovljeni smisao) i status imenske lekseme kao dopune. Kad je riječ o frazemu *kukati kao kukavica*, iz njegove je forme sasvim jasno da je funkcija sintagme *kao kukavica* adverbijalna i samim tim, u kategorijalnom smislu, ova je sintagma na nivou dodatka.

Frazem *nalet naletosun* (u značenju *prokleti prokletnik*) kao i *ibretiti se* i *deverati* orijentalnoga je porijekla, međutim, specifičan je po tome što oslikava tvorbeni model turskoga jezika i što je, iz perspektive govornika slavenskih jezika, arapski korijen l-n-t (ت ن ل) adaptiran kao n-l-t. Oslikava u potpunosti tautologiju i po ponavljanju metatezne korijenske morfeme i po ponavljanju smisla radi pojačanja. Pojedini autori (npr. Marković 2011) skloni su, prema tvorbenom modelu pozitiv – komparativ – superlativ, davati prednost terminu elativ nad ostalim terminima koji imaju osobinu ponavljanja smisla. Tim je terminom u ovome radu nazvana jedna od kategorija tautoloških frazeoshema iz razloga što analitičkom komparacijom prema pridjevu, koji se želi istaći dodatno, jača ekspresivnu funkciju frazema. Navedeno je da je riječ o frazemima: *futane futni; krmak krmski; lopov lopovski; mrčo mrčni; mrki mrak; nov novcat; pun punctat; prav pravcat; jok i jok*. Dio frazema odgovara opisanim pridjevskim sintagmama u jednom broju radova koji problematiziraju tautologiju tipa *go golcat*, dok je drugi dio specifičan i nalazi se samo u ovome Rječniku (*futane futni; krmak krmski; lopov lopovski; mrčo mrčni*). Može

se zaključiti da se za razliku od standardnoga bosanskog jezika koji bilježi sufiks -cat, u sandžačkom dijalektu javljaju još tvorbeni sufiksi za elativ: -ni, -ski koji se dodaju na osnove koje završavaju na sonant i konsonant. Ovoj grupi dodajemo i frazem *jok i jok* koji se upotrebljava u značenju *izričitog odbijanja* iz razloga što je na nižem nivou, u tvorbenom smislu, i pored činjenice da je čestica orijentalnoga porijekla. U njemu prepoznajemo doslovno redupliciranje smisla istim tvorbenim modelom kako nalazimo u savremenome turskom jeziku (naveden je primjer: *yeşil yeşil* u značenju *najzeleniji*).

Četvrta grupa tautoloških frazeoshema nazvane su tautološke frazeosheme motivirane orijentalnom leksikom. To su frazemi: *agovati i begovati; ako Bog da, inšallah; Allah, do Boga; Bogu šućur, elhamdulillah; bez ikakvog ćara i šićara; ići za ćarom i šićarom; na hair i na dobro; dati izun i testir; ni sesa ni avaza; šenli i veseo*. Jedan dio ovih frazema sastavljen je od lekseme orijentalnoga porijekla koja je tako frekventna i u savremenom bosanskom jeziku da se gotovo razumijevaju kao domaće (aga, beg, avaz itd.). Drugi dio prisutan je u pasivnom dijelu leksikona i govornici ih jasno prepoznaju kao orijentalizme (ses, šenli).

Unatoč tome što je sastavljen od dvije lekseme te se tvorbeno neponavljanje može povezati s nepostojanjem tautologije, frazem *agovati i begovati* koristi se u značenju s ponovljenim smislom. Riječ je o metonimiziranju privilegiranih društvenih statusa. Ako bi se htjela napraviti razlika između ova dva statusa, bilo bi se u mogućnosti, međutim, za značenje frazema potpuno je periferna realna razlika između age i bega utemeljena društvenom hijerarhijom. Ovaj se frazem može smatrati primjerom više desemantizacije, odnosno u njemu je premještanje značenja zasnovano na metonimiji višega ranga u odnosu na one frazeme iz grupe tautoloških frazema koji jasno čuvaju veze s denotativnim značenjem frazemskih komponenata kakve su adverbijalne tautološke frazeosheme (*danis danile* i sl.) ili frazeosheme s unutrašnjim objektom (*deverati dever*). Kad je riječ o porijeklu leksema, obje su orijentalnoga porijekla i adaptirane su i gotovo

prihvaćene kao domaće. U ovome frazemu ne nalazimo kombinaciju lekseme slavenskga i lekseme orijentalnoga porijekla, ali u širem smislu, ovaj frazem pripada ovoj grupi tautoloških frazeoshema.

U podgrupi frazeoshema po kojoj je grupa dobila naziv jesu frazemi: *ako Bog da, inšallah; Bogu šućur, elhamdulillah; na hair i na dobro*. One su dosljedno sastavljene iz leksema različitog porijekla.

Ako Bog da, inšallah koristi se u nadi da će se nešto odviti u željenom smjeru. Riječ je o vrlo frekventnom frazemu u razgovornome stilu. Motiv redupliciranja smisla jeste održavanje veze s porijeklom ovoga frazema. Naime, za ovaj možemo naći razloga tvrditi kako je kur'anskoga porijekla, odnosno da je Kur'an mogao poslužiti kao direktni izvor. Kada se kaže da je kur'anskoga porijekla, naravno, pritom se misli na dio reproduciran iz arapskoga jezika. *Inšallah* nalazi svoje utemeljenje u kur'anskome tekstu u suri "El-Kehf" u 23. i 24. ajetu:

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَلِكِ غَدًا
إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ۗ وَادْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَى أَنْ يَهْدِيَنِي
رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَذَا رَشَدًا

I za nešto ne reci: "To ću zbilja ja uraditi sutra", ne kazavši "Ako Bog da!" A kada zaboraviš, Gospodara se sjeti svoga i reci: "Gospodar će moj mene uputiti onome što je napatku bliže od ovoga!" (Karić 2006: 296)

Vrlo je slična situacija s frazemom *Bogu šućur, elhamdulillah*. Motiv obnavljanja smisla drugom komponentom jeste očuvanje veze s

izvorom duhovnosti u islamu: Kur'anom. Otvaračku ulogu u ovoj svetoj knjizi ima sura "Fatiha" koja se ponavlja u svakom namazu nekoliko puta i počinje riječima: *elhamdulillah*, te je visoka frekvencija ovog frazema utemeljena svakodnevnom praksom. Sveta tradicija muslimana potencira izgovaranje ove fraze u mnogobrojnim situacijama koje imaju sretan ishod.

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

↑

Hvala Allahu, Gospodaru svjetova. (Karić 2006: 1)

Frazem *na hair i na dobro* prati logiku prethodna dva frazema, te je ponavljanje smisla usmjereno ka jačem isticanju želje, koja ima status dove ili molbe u islamu, da se započeti proces završi u dobrome po pojedinca ili zajednicu.

Frazemi *dati izun i testir*; *bez ikakvog čara i šićara* i *ići za čarom i šićarom*; *ni sesa ni avaza*; *šenli i veseo* predstavljaju frazeme nižeg nivoa transponiranja značenja u kojima prepoznamo kombinaciju leksema različitoga porijekla. Ove su frazeme prisutne i u epskom kodu. Frazem *dati izun i testir* kombiniran je od leksema orijentalnoga porijekla (*izun*) i leksema koji se geografski koristi u predjelu tzv. Bihora (*testir* m. <a> odobrenje {bhr} [*Uzo sam testir za izgradnju kuće*. LOK] (Begović – Begović-Ličina 2012: 405). Leksema *testir* u značenju odobrenja mogla bi imati utemeljenje u turskome *destur* koje Abdulah Škaljić navodi kao "(...) uzvik koji šehovi i derviši upotrebljavaju u značenju dozvoli! i dozvola je! dozvoljava se!" (Škaljić 1966: 206).

Ni sesa ni avaza se koristi u značenju *bez traga*. Međutim, jedna se od te dvije komponente odomaćila (*avaz*: tur. glas; *izun*: tur. dozvo-

la), dok je druga (*ses*: tur. glas, zvuk; *testir*: odobrenje) manje poznata širem krugu govornika bosanskoga jezika. Oba su frazema sastavljena od kombinacije leksema očigledno orijentalnoga porijekla, dok je drugi manje poznat, ali nije isključivo vezan za Orijent u tom smislu. Jedna od komponenata frazema *bez ikakvog čara i šićara i ići za čarom i šićarom* se ponavlja u leksemi šićar (*kar*: perz. zarada, dobitak, korist). Frazem *šenli i veseo* koristi se u značenju *veoma raspoložen* i ponavljanje smisla oposredovano je leksemom *šen* perzijskoga porijekla (*veseo*, *raspoložen*). Oba su frazema motivirana željom da se istakne bitnost određene osobine.

6. Zaključak

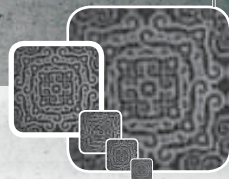
Bosanski jezik broji nekoliko desetina frazeoloških jedinica koje se ubrajaju u tzv. tautološke frazeosheme. One podrazumijevaju ili tvorbeno ponavljanje radi pojačavanja značenja pridjeva kao u primjerima *jado jadni*, *futane futni* i sl. ili jedinice na višem nivou kod kojih je proces desemantizacije viši u odnosu na one s tvorbenim ponavljanjem, ali je niži u odnosu na usko shvaćene jedinice frazeologije kao što je, naprimjer, *digla se kuka i motika*. Dakle, dio njih čuva snažnu vezu s denotativnim značenjem, a različiti načini ponavljanja smisla motivirani su jakim potrebom da se istakne intenzitet značenja te sintagme. Kad je riječ o terminološkom rješenju, ovaj rad operira dvočlanim terminom *tautološke frazeosheme* zbog toga što oslikava zajedničku osobinu svih članova bez obzira na formu koja je oposredovala ponavljanje smisla. Jednim dijelom ove se frazeološke jedinice odlikuju ponavljanjem tvorbenog modela na različite načine, drugi dio jedinica kombinira ponavljanje leksema istoga značenja ali različitog porijekla.

Korpus je ponudio 36 tautoloških frazeoshema. One su podijeljene u četiri kategorije prema tvorbenom modelu i funkciji. Riječ je o adverbijalnim tautološkim frazeoshemama, tautološkim frazeoshemama s unutrašnjom dopunom ili dodatkom, tautološke frazeosheme

koje nazivamo elativima i tautološke frazeosheme koje su motivirane orijentalnom leksikom.

Adverbijalne tautološke frazeosheme podrazumijevaju frazeme adverbijale: *dane i dane; dan-danas; dan danih; dan danji; danas danile; davno i davno; godine i godine; malo-malo; čemu vakat, tome i vrijeme* koji se koriste ili ponavljanjem korijenskog morfema ili prostim ponavljanjem kompletne riječi. Tautološke frazeosheme s unutrašnjom dopunom ili dodatkom podrazumijevaju primjere s tzv. srodnom dopunom ili dodatkom. U njima se djelomično ponavlja korijenski morfem, ali je riječ o morfološki drugačijoj kategoriji čije je porijeklo vezano za glagolski leksem. Prema rečenom, frazemi iz korpusa koji odgovaraju datom opisu su: *čudna mi čuda; čudom se čuditi; ne može se čudom načuditi; deverati dever; jadi jadovi; jadi jadni; jado jadni; ibretom se ibretiti; kukati kao kukavica; mučiti crnu muku; nalet naletosun*. Dakle, ponavljanje smisla posredovano je unutrašnjom dopunom ili dodatkom (npr. **nalet naletosun**). Tautološkim frazeoshemama elativima koje odgovaraju postojećim opisima u različitim radovima koji su se bavili ovom problematikom na korpusu sačinjenom od primjera *go golcat* i sl. nazvane su one tautološke frazeosheme koje su sastavljene od pridjeva apsolutnog superlativa čiji je najviši nivo posjedovanja osobine dodatno ojačan tvorbenim ponavljanjem: *futane futni; krmak krmski; lopov lopovski; mrčo mrčni; mrki mrak; nov novcat; pun puncat; prav pravcat; jok i jok*. Četvrtu grupu tautoloških frazeoshema čine jedinice motivirane orijentalnom leksikom. U njima se smisao reduplicira leksemom stranoga porijekla ili su obje lekseme stranoga porijekla i stoje u odnosu relativne sinonimije. To su: *agovati i begovati; Bogu šućur, elhamdulillah; bez ikakvog čara i šićara; ići za čarom i šićarom; na hair i na dobro; dati izun i testir; ni sesa ni avaza; šenli i veseo*.

Sve su nabrojane tautološke frazeosheme odlikovane naglašeno jačim značenjem u odnosu na ono koje nosi denotativno značenje jedne od komponenata ovih sintagmi. Potreba da se dodatno ojača

denotativno značenje proistekla je iz visoke svijesti o djelotvornosti jezika, a bosanski jezik pokazao je različite modele koji su omogućili ponavljanje smisla. Pretpostavka je Milke Ivić da je porijeklo ove pojave usko vezano za područje turskoga govornog područja i ona je ukazala na moguće porijeklo ove pojave.

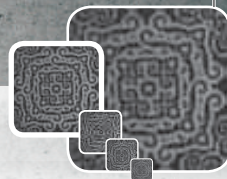
TAUTOLOGICAL PHRASES SCHEMES IN THE BOSNIAN LANGUAGE

Abstract: The paper discusses various categories of phrases that semantics recognizes as units in which we repeat sense. The repetition of meaning is not a rare occurrence in the Bosnian language. Especially if you know that the Ottoman (Turkish) language had a very strong influence on the development of lexemes in the Bosnian language, and that the occurrence of duplicating sense very often encountered in Turkish language with the aim of enhancing meaning. The local linguistics studied this phenomenon several times (Ivić 1995, Menac 2007, Babić 2002, Marković 2009), but mainly research retain the adjectival phrases such as *go golcat*. The assumption of this paper is that we also have phrases which are highly liberated from denotate menaning and have this kind of repetition. The corpus of this paper are expressions found in the *Sandžački frazeološki rječnik* of the Abdulah Mušović. It was published in February 2016 by the Library “Dositej Obradović” in Novi Pazar. The aim of this study was to examine the motivation of such units, a description of their characteristics and their systematization.

Keywords: tautology, tautological phrase seed, interior completion, interior addition, relative, Bosnian.

Izvori

- Begović, Džavid – Begović-Ličina, Šefka (2012): *Sandžački rječnik*, Autori, Sarajevo
- Ćoralčić, Zrinka – Midžić, Senija (2012): *Bosanski frazeološki rječnik*, Univerzitetska knjiga, Bihać
- Halilović, Senahid – Palić, Ismail – Šehović, Amela (2010): *Rječnik bosanskoga jezika*, Filozofski fakultet, Sarajevo
- Jahić, Dževad (1999): *Školski rječnik bosanskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo
- Mahmutović, Alisa (2012): *Kao frazeološki rječnik*, Dobra knjiga – Synopsis, Sarajevo – Zagreb
- Matešić, Josip (1980): *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb
- Menac, Antica – Fink Arsovski, Željka – Venturin, Radomir (2014): *Hrvatski frazeološki rječnik*, Ljevak, Zagreb
- Mušović, Abdulah (1997): *Frazeološki adverbijali na materijalu ruskog i srpskog jezika*, Filozofski fakultet, Priština
- Mušović, Abdulah (2016): *Sandžački frazeološki rječnik*, Narodna biblioteka “Dositej Obradović”, Novi Pazar
- Mušović, Abdulah (2002): *Somatske frazeološke jedinice za izražavanje emocija i njihova sintaksička funkcija*, Filozofski fakultet, Kosovska Mitrovica
- Nurković, Osman (ur.) (2013): *Jezik Bošnjaka u Crnoj Gori* (Zbornik radova sa naučnog skupa), Podgorica
- Rebronja, Ismet – Kolaković, Medisa (2004): *Budi nešto da ne budeš ništa*, autorsko izdanje, Novi Pazar
- Saračević, Narcis (2003): *Rječnik sarajevskog žargona*, Vrijeme, Zenica

Literatura

- Babić, Stjepan (2002): *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*, Velika hrvatska gramatika, Treće poboljšano izdanje, HAZU – Nakladni zavod Globus, Zagreb
- Baron, Naomi (1971): “On defining ‘Cognate Object’”, *Glossa*, 5/1, 71–98
- Birtić, Matea – Matas Ivanković, Ivana (2009): “Akuzativne dopune uz neprijelazne glagole: što su unutrašnji objekti?”, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knj. 35, str. 1–19
- Birtić, Matea – Matas Ivanković, Ivana (2010): “Jesu li akuzativne dopune uz sportske glagole objekti?”, u: Birtić, Matea – Brozović Rončević, Dunja (ur.) *Sintaksa padeža*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Filozofski fakultet, Osijek
- Birtić, Matea – Brozović Rončević, Dunja (ur.) (2010): *Sintaksa padeža* (Zbornik radova znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem *Drugi hrvatski sintaktički dani*), Filozofski fakultet u Osijeku, Osijek
- Brabec, Ivan – Hraste, Mate – Živković, Sreten (1968): *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*, Školska kniga, Zagreb
- Brozović, Dalibor – Ivić, Pavle (1988): *Jezik, srpskohrvatski / hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb
- Felser, Claudia – Wanner, Anja (2001): “The syntax of Cognate and Other Uselected Objects”, in: *Structural Aspects of Semantically Complex Verbs* (izd. N. Dehe, A. Wanner, P. Lang), Frankfurt – Bern – New York, 105–130
- Gabrić-Bagarić, Darija (2007): *Govorničke figure u djelu “Sedam trubljí za probuditi grešnika na pokoru fra Pavla Papića (1649)”*, dostupno na: <http://www.hrvatskiplus.org> (ulazak na stranicu: 16. 6. 2016)
- Hudeček, Lana – Lewis, Kristian – Mihaljević, Milica (2011): “Pleonazmi u hrvatskome standardnom jeziku”, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knj. 37/1, 41–72
- Ivić, Milka (1995): *O zelenom konju: Novi lingvistički ogleđi*, Slovo-
graf, Beograd
- Jones, Michael Allan (1988): “Cognate objects and the Case-filter”, *Journal of Linguistics*, 24, 89–110

- Kardaš, Goran: *Volja ili istina logičke volje* (zapis o jednoj mogućnosti), rukopis dostupan na: www.hrcak.srce.hr/file/92725 (ulazak na stranicu: 15. 6. 2016)
- Kristal, Dejvid (1987): *Kembrička enciklopedija jezika*, Nolit, Beograd
- Maretić, Tomo (1931): *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Naklada jugoslavenskog nakladnog d. d. "Obnova", Zagreb
- Marković, Bojana (2011): "Pridjevske sintagme tipa gol golcat u jezičnim priručnicima i rječnicima hrvatskoga standardnog jezika i čakvaskoga narječja", *Fluminensia*, god. 23, br. 1, 23–38
- Marković, Ivan (2007): "Repeticija i reduplikacija u hrvatskome", *Suvremena lingvistika*, br. 64, 141–157
- Marković, Ivan (2009): "Tri nehrvatske tvorbe: infiksacija, reduplikacija, fuzija", *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 35, 217–241
- Marković, Ivan (2010): *Uvod u pridjev*, Disput, Zagreb
- Melvinger, Jasna (1983/1984): "Frazeološki parovi riječi", *Jezik*, 31, 4, Zagreb
- Menac, Antica (2007): *Hrvatska frazeologija*, Knjiga, Zagreb
- Palić, Ismail (2010): "Za novi pristup rečenici u bosnistici", *Pismo*, Sarajevo, 56–58
- Pereltsvaig, Asya (1999): "Cognate objects in Russian: Is the notion 'Cognate' relevant for syntax", *Canadian Journal of Linguistics*, 44/3, 267–291
- Silić, Josip – Pranjković, Ivo (2005): *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb
- Simeon, Rikard (1969): *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, II. svezak, Matica hrvatska, Zagreb
- Skok, Petar (1971–1974): *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV, JAZU, Zagreb
- Škaljić, Abdulah (1966): *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo
- Trask, Roberta L. (2005): *Temeljni lingvistički pojmovi*, Školska knjiga, Zagreb